

Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs*

Patriotizam između zajedništva i političke manipulacije - sredstvo političke selekcije

Patriotizam je jedan od onih političkih pojmova koji gotovo nikada ne ostaju neutralni. On u sebi nosi snažan emotivni, simbolički i identitetski naboj, zbog čega može djelovati i kao integrativna i kao razorna sila. U svom najplemenitijem smislu, patriotizam označava privrženost političkoj zajednici, osjećaj odgovornosti prema njenom opstanku, njenim institucijama, njenoj kulturi i njenom javnom dobru. Takav patriotizam ne počiva na mržnji prema drugima, nego na svijesti da politička zajednica zaslužuje brigu, lojalnost i spremnost da se radi u korist njenih građana. U tom obliku patriotizam može imati emancipatorsku snagu: može podsticati građansku odgovornost, institucionalnu lojalnost i osjećaj da zajednički život nije puka administrativna činjenica, nego vrijednost koju treba čuvati i razvijati. Međutim, patriotizam veoma lako prelazi granicu iza koje prestaje biti izraz odgovornosti prema zajednici i postaje instrument političke mobilizacije, disciplinovanja i simboličkog sužavanja javnog prostora. Do toga dolazi onda kada se privrženost zajednici više ne mjeri brigom za njene institucije, vladavinu prava, socijalnu pravednost i dostojanstvo građana, nego isključivo spremnošću da se podrže vladajući narativi o ugroženosti, neprijateljima i potrebi za stalnom političkom homogenizacijom. Tada patriotizam prestaje biti vrlina građanskog života i postaje politička tehnologija. U kontekstu Republike Srpske i šireg bosanskohercegovačkog prostora ova razlika je od naročitog značaja. Patriotizam je ovdje snažno

opterećen ratnim nasljeđem, kolektivnim sjećanjima, osjećajem istorijske nesigurnosti i stalnim političkim sporovima oko identiteta, nadležnosti i samog karaktera političke zajednice. Zbog toga on rijetko ostaje apstraktan osjećaj lojalnosti. Mnogo češće se pojavljuje kao neposredno političko pitanje: ko je patriota, ko nije, ko dovoljno odlučno brani zajednicu, ko je spreman na kompromis, a ko je navodno već prešao granicu izdaje. Upravo tu počinje njegova transformacija iz etičke i građanske vrline u sredstvo političke selekcije. Najveća opasnost takve transformacije leži u tome što patriotizam tada više ne integriše zajednicu oko pozitivnih ciljeva, nego oko zajedničkog osjećaja prijatnje. Umjesto da podstiče odgovorno upravljanje i razvoj zajedničkog dobra, on se koristi za opravdavanje političke tvrdoće, delegitimizaciju kritike i zamjenu javne odgovornosti simboličkom lojalnošću. Građaninu se tada ne sugeriše da pita kako vlast upravlja, nego koliko je spremna da „brani“ zajednicu. Politička vrijednost ne proizvodi se više kroz učinak, nego kroz retoričku i simboličku odlučnost. Takav patriotizam više ne gradi demokratsku zajednicu; on je disciplinuje. Upravo zato je za razumijevanje savremene politike neophodno razlikovati patriotizam koji jača institucije i patriotizam koji ih potiskuje. Prvi podrazumijeva odanost političkoj zajednici kroz poštovanje prava, procedura, pluralizma i javne odgovornosti. Drugi zahtijeva lojalnost prema simbolički definisanom kolektivu, često preko i protiv institucija koje bi zapravo morale biti temelj zajedničkog života. U tom raskoraku između građanskog i instrumentalizovanog patriotizma otvara se prostor za dublje razumijevanje načina na koji identitet i strah postaju sredstva reprodukcije političke moći.